

Un pont entre les polítiques lingüístiques al nord i al sud de l'Ebre

L'any 1983 va ser històric al País Valencià, per la simple raó d'haver-hi estat promulgada, per primera vegada en la seua història, una llei de foment del català, la Llei d'ús i ensenyament del valencià, com sabeu. No era pas una llei de «normalització lingüística» (encara pendent, ai!) i no ho era per decisió expressa del legislador, que la limitava a fomentar usos del català en àmbits que l'articulat legal anomena *oficials* i *normals* i a despenalitzar-ne certes pràctiques. És simptomàtic i desorientador, d'altra banda, que s'autoanomena «d'ensenyament» una llei en què la parcel·la educativa tan sols hi ocupa un espai subaltern. Notem, a més, que aquesta disposició legal fou redactada damunt el motlle de la flamant aleshores Llei de normalització lingüística a Catalunya; aquesta, però, fou sotmesa, durant la redacció de la llei valenciana, a un procés d'afusellament textual, de filtratge rigorós, per tal de porgar-la d'elements clau en la intervenció sociolingüística.¹ Transcorreguts trenta-set anys de la seua vigència, la Llei d'ús continua sent considerada una llei de mínims que, a sobre, no es compleix, entre d'altres causes perquè esbomba drets impossibles de ser exercits, simplement, perquè no disposen de deures correlatius.

Em faig càrrec que el diagnòstic amb què he començat la intervenció fa pinta derrotista; tanmateix, l'he de mantenir, honestament. En qualsevol cas, l'any 1983 la Llei d'ús constituïa un gran motiu d'esperança per al País Valencià, en paral·lel a la seua homòloga del Principat. Fastiguejada per l'atmosfera irrespirable que ens

1. Vegeu V. PITARCH (1984), *Reflexió crítica sobre la Llei d'ús i ensenyament del valencià*, València, Eliseu Climent.

havien imposat els anys de *pesta blava* (que alguns incauts van etiquetar de *batal·la de València*), la societat valenciana rebia amb eufòria el primer govern socialista, amb el president Lerma i un conseller estrella, Ciprià Ciscar. Seria injust no reconèixer que aquest arribava amb ganes d'introduir una reforma en profunditat en l'àmbit social de la normalització lingüística. No en va, el primer pas fet en el desplegament legislatiu de l'Estatut d'autonomia valencià fou la Llei d'ús, que Lerma havia encarregat a Ciscar, una comesa equivalent a la que el president Pujol havia fet al conseller Max Cahner.

Com a responsables immediats de la gestió de la nova política lingüística, Ciscar hi situava Baltasar Vives, director general d'Educació, i Guillem Badenes, cap del Gabinet d'Ús i Ensenyament del Valencià (equivalent, si fa no fa, al Servei d'Assessorament Lingüístic, que dirigí Isidor Marí, els anys 1980-1988). La triada Ciscar-Vives-Badenes procedia dels rengles prenacionalistes del socialisme valencià. Però el país no comptava amb experiència institucional en polítiques sobre la llengua nacional i, doncs, en aquest àmbit, calia improvisar-ho tot; o bé recórrer a l'exemple i suport que oferia Barcelona, una via, d'altra banda, que havia estat força transitada pel valencianisme polític d'ençà de començament de segle.

I és ací on entra en joc Aina Moll, que, recordem-ho, esdevenia la primera directora general de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya (1980-1988), un càrrec que portava adherida la responsabilitat de gestionar un dels eixos fonamentals de la política del govern Pujol. No cal dir que, en la persona de n'Aina, hi conflueixen la idoneïtat indiscutible per a aquest càrrec i, alhora, el compromís personal ferm en la construcció de la catalanitat. En aquest sentit, la parcel·la específica de la normalització lingüística —amb components com l'estandardització— figurava al centre dels interessos —tant en el camp de la investigació com en el de l'activisme civil— de la flamant directora general. Les seues conviccions profundes respecte a la funció de la llengua catalana com a catalitzadora i exponent màxim de la nació formaven part del llegat moral que li havia transmès el pare. El seu compromís, en definitiva, en la catalanitat i, doncs, en la recuperació de la normalitat de la llengua, el va viure amb tensió i sense defallença. Com a mostra il·lustrativa d'això, podem recordar la seua participació en la fundació del Grup Català de Sociolingüística, així com la contribució al Congrés de Cultura Catalana (1975-1976), un dels objectius centrals del qual fou la normalització de la llengua; més tard, n'Aina va ser la coordinadora de l'Àrea 1, «Plantejaments i processos de normalització lingüística» (tinguda a Lleida, 1986) del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Per cert, fou ella, directora general de Política Lingüística, qui havia invitat Guillem Badenes, en qualitat de responsable directe de l'aplicació de la Llei d'ús, a plantejar la política valenciana sobre la llengua davant els congressistes, una ponència que el cap del Gabinet

d'Ús va exposar en el congrés, sota el títol «La presència de la llengua en el sistema educatiu».²

Aina Moll, aleshores, es trobava immersa, i amb dedicació entusiasta, en el procés de normalització social del català al Principat i, alhora, amb una atenció constant a la dinàmica corresponent que es generava al sud de l'Ebre. Com a pas previ a la Llei de normalització lingüística, la directora general havia engegat, l'any 1982, la campanya de la Norma, sota la consigna memorable «El català, cosa de tots».

Ara i ací convé posar en relleu que, així que fou promulgada la llei del Principat, l'ombra de n'Aina començà a planar, de manera discreta però eficient, damunt els redactors de la llei lingüística valenciana i, també, en certa manera, damunt les primeres iniciatives dutes a terme en l'aplicació d'aquesta mateixa llei. Val a dir que les campanyes de la Norma tingueren una projecció considerable sobre diverses iniciatives engegades per la Conselleria de Cultura valenciana.

Ben mirat, Aina Moll esdevingué l'enllaç directe entre les direccions generals de Política Lingüística de la Generalitat Valenciana i la de Catalunya, la connexió València-Barcelona. Els contactes entre ambdues direccions generals es vehiculen, bàsicament, a través del Gabinet d'Ús i de la Junta Permanent de Català, que fou instituïda, el 1981, com a continuació —recordem-ho— de l'emblemàtic Tribunal Permanent de Català, que presidí Pompeu Fabra. En algun cas puntual, les relacions foren tan estretes que, posem per cas, la redacció i la impressió de la primera prova de la Junta Qualificadora de Coneixements de Valencià tingué lloc al Principat.

També a la Direcció General, que conduïa n'Aina, el Gabinet d'Ús hi va demanar assessorament per al Pla de Formació d'Assessors en l'Ensenyament de la Llengua, una eina que havia de ser fonamental en l'aplicació de la Llei d'ús. I, en efecte, abans que aquesta fos promulgada, tenia lloc a Morella i durant tres jornades, a cavall de la primavera i l'estiu de 1983, l'estatge de formació d'assessors lingüístics de valencià per als nivells educatius de primària i secundària. Per encàrrec de la Conselleria, el curset fou organitzat per l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de València. I ara entendreu que no puc estar-me d'esmentar la presència, entre el professorat d'aquell estatge memorable, de l'enyorat Joan Solà.

El mateix any, Expolangues (notem que a la seua inauguració, tinguda a París, el 1983, l'exposició «La Norma: el català cosa, de tots» hi tingué una presència brillant) fou una altra plataforma en la qual n'Aina aconseguí de coordinar projectes de totes dues direccions generals, les quals en alguna mostra compar-

2. G. BADENES (1986), «La presència de la llengua en el sistema educatiu», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 8, p. 55-72.

tiren estands. Fou ella també la que invità el Gabinet d'Ús a assistir a Barcelona, l'any 1985, a la presentació del TERMCAT. S'hi produí, tanmateix, entre els dos organismes que comentem, algun episodi advers, com el de la publicació, per part del Gabinet d'Ús, d'un fullet que a la capçalera lluia un títol —al·lusiu al valencià com a llengua dels valencians— expressat en uns termes que induïen a ser interpretats en clau secessionista. La nostra protagonista aleshores hi reaccionà amb un to enèrgic.

Naturalment, també hi hagué el cas d'alguna iniciativa sorgida de les connexions entre ambdues direccions generals —segurament, amb la intervenció de l'Institut de Ciències de l'Educació, de la Universitat de València— que es mustigà pel camí. Fou, per exemple, l'intent d'adaptar al País Valencià el *Nivell lllindar per a la llengua catalana* i el curs multimèdia *Digui, digui...* En aquest sentit, durant els cursos 1985-1986 i 1986-1987, la professora Adela Costa i el professor Miquel Nicolás van dur a terme, a la Direcció General de Política Lingüística, de Barcelona, sessions de treball orientades a conèixer de primera mà el reciclatge del professorat que es feia al Principat, amb l'objectiu de traslladar-ne l'experiència al País Valencià. Mentrestant, tots dos professors van fer aportacions significatives des de l'angle valencià a l'adaptació al català del *Nivell lllindar*, que aleshores elaboraven Joan Melcion i Marta Mas. Decididament, la necessitat ineludible d'estendre l'estàndard català havia començat, doncs, a ser percebuda com una de les grans tasques nacionals pendents i irrenunciables.

Fet i fet, els contactes personals i la col·laboració institucional d'Aina Moll amb els responsables d'aplicar la Llei d'ús i ensenyament del valencià resten en la memòria d'aquests com unes relacions que foren sovintejadades, sempre amistoses i productives; fins i tot, excel·lents. També havien de ser, com a norma, discretes, d'acord amb allò que exigia la conjuntura política, per bé que, potser en alguna circumstància, les tals relacions esdevingueren més subterrànies que no calia.³

Més amunt he remarcat el paper clau que va exercir l'enyorat Francesc de B. Moll en la personalitat catalanista de la seua filla i, doncs, en la sensibilitat amb què ella percebia la realitat valenciana. En aquesta mateixa direcció, al cap d'un temps li arribarien les influències de Manuel Sanchis Guarner —amb qui compartí uns anys de col·laboració fecunda en la redacció del venerable *Diccionari català-valencià-balear*— i de Joan Fuster. Tots dos foren els principals intermediaris entre n'Aina i el País Valencià, als quals encara hi podem afegir els premis Octubre, Max Cahner, Acció Cultural del País Valencià, etc.

3. He d'agrair la informació desinteressada que m'han facilitat Guillem Badenes, Honorat Ros i Avel·lí Flors, tots tres amb càrrecs de responsabilitat, aleshores, al si del Gabinet d'Ús i Ensenyament del Valencià; l'agraïment el faig extensiu al professor Miquel Nicolás, de la Universitat de València, i a Isidor Marí, cap del Servei d'Assessorament Lingüístic (1980-1988) i més tard sotsdirector general de Política Lingüística (1989-1996), de la Generalitat de Catalunya.

Ben mirat, la implicació d'Aina Moll en la tasca ineludible de recuperació de la dignitat de la comunitat catalanoparlant valenciana no solament fou decidida i generosa sinó que, a més, difícilment podia haver estat de cap altra manera, tenint en compte el seu compromís indefugible en la catalanitat.

Certament, l'any 1988 li arribà l'hora de deixar el càrrec de directora general, però la debilitat per la planificació lingüística ja no l'abandonaria. Aleshores passà a coordinar la Campanya de Normalització Lingüística de les Balears i, tot seguit, fou assessora del seu Govern en aquesta parcel·la de la política oficial.

Tothom ha reconegut sempre que, en l'exercici de les seues activitats institucionals, Aina Moll hi va mantenir indefectiblement la fermesa de dona de combat, en la línia del pare, i alhora de persona de diàleg, talment com el seu admirat Manuel Sanchis Guarner. Amb raó, el periodista Tomàs Delclòs, a *El País*, hi va identificar la nostra Aina com «el combat per la llengua i la concòrdia». Segurament hem d'atribuir aquest tarannà al fet que ella era ben coneixedora de la complexitat del panorama sociolingüístic actual, no sols del País Valencià sinó també del conjunt dels Països Catalans; així mateix, era conscient dels esculls, sovint insuperables, que s'interposen en el camí vers la reversió de la situació present, davant la qual calia engegar tots els mecanismes disponibles de tacte i diàleg. Malgrat tot, mai no va manifestar desànim davant d'unes tals adversitats. Més tard, una Aina que enfilava el tram darrer de la seua vida, al parlament que va fer en l'acte de la seua investidura com a doctora *honoris causa* per la Universitat Oberta de Catalunya, hi continuava urgint lucidesa i decisió en la formulació d'estratègies que havíem de fixar per tal de progressar en la recuperació de la normalitat comunicativa a compartir per tota la catalanitat, sense excepcions, a la qual reclamava «el coratge de defensar el català com a llengua pròpia».

Ras i curt: la reflexió i l'activisme a l'entorn de la llengua catalana, això és, la vindicació de la seua unitat i la militància en la seua normalització social foren el canemàs de la conducta personal i civil d'Aina Moll. La situació present de fragmentació nacional (manifesta a través d'excrecències secessionistes, i ací tant és el gonellisme com el blaverisme) i la correlativa i fràgil consistència de la catalanitat (i farien bé els catalanescos de prendre'n nota) constituïren la raó de la conducta de n'Aina, al llarg de tota la vida.⁴

Al capdavall, la seua militància estava concentrada en la batalla per la llen-

4. Vegeu A. MOLL (1994), «Problemàtica del català estàndard», a *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (Andorra, 1979), Barcelona, PAM, p. 571-585; «Dialectes i llengua estàndard» (1994), a A. MOLL, *La nostra llengua*, Mallorca, Moll, p. 87-93; «El paper de les institucions públiques en la normalització lingüística» (1997), a *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a Mallorca* (18-19 octubre 1996), Barcelona i Mallorca, IEC i UIB, p. 55-61; «Nous reptes per als nostres països: perspectives i estratègies de futur» (2003), a J. MARTÍ (cur.), *Nous reptes per als nostres països: perspectives i estratègies de futur*, Barcelona, IEC, p. 13-24.

gua, plantejada —fixem-nos-hi bé— en unes coordenades d'acció fonamentalment cultural. Ella mateixa no es cansà d'insistir-hi: no hi ha més via d'accés a la reconstrucció de la nació catalana que l'estrictament cultural. L'alternativa política —afirmava, tot reblant el clau— és falsa, per tal com —argumentava— la pretensió de crear avui nous estats, en el nostre entorn polític-social, no té sentit ni possibilitats d'èxit. Heus ací la percepció d'una Aina en l'exercici de directora general, raonablement identificada amb el sistema autonomista, escandalosament ingènua en la seua fe en la Constitució espanyola que, segons ella, obri les portes a una vida plena de la nació catalana, això sí, «a condició que sigui interpretada segons l'esperit amb què fou redactada».⁵ Una cautela, com podeu observar, que ara podem qualificar de desconcertant, sobretot si tenim en compte que procedeix d'Aina Moll.

I val a dir que, amb aquesta faceta, ella se'ns manifesta com a personatge d'una altra època, que tant de bo tinguem superada. Era l'Aina Moll autonomista, una condició personal que ella va desplegar —no ho oblidésem pas— amb honestedat i generositat, sens dubte, amb la coherència moral i intel·lectual que aleshores hom podia esperar. De fet, la vitalitat de la llengua catalana, no solament al Principat i a les Balears, sinó també al País Valencià, per descomptat, manté ara mateix deutes impagables amb l'aportació formidable que hi va fer al seu temps l'enyorada Aina Moll.

VICENT PITARCH I ALMELA
Secció Filològica

5. A. MOLL (1989), «Llengua i nació», a *El nacionalisme català a la fi del segle xx: II Jornades* (Girona, 1988), Barcelona, la Magrana i Edicions 62, p. 100.